

VERENIGING
"ORDE DER VERDRAAGZAMEN"

Kon. Goedgekeurd d.d. 22 februari 1958, nr. 58 - GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE

Giro no. 468874 t.n.v. de Penningm. der "ODV", DEN HAAG

Uitsl. voor verslagen en abbon. Dovenetelweg 57a 's-Gravenhage Tel: 68 45 41
Secretariaat: Graaf Willem de Rijkelaan 15 Leidschendam Tel: 070 - 275154

W E E K B L A D

=====
nadruk verboden

22e jaargang nr.7

=====
13 oktober 1977

x in de kantlijn betekent de vraag

- " " " " het antwoord

Goeden avond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Ons onderwerp is door u aan het begin van het verenigingsjaar gekozen en draagt de titel:

HELDENSAGEN EN HUN WERKELIJKE BETEKENIS
=====

Om te beginnen moeten wij dan vaststellen, dat niet alle heldensagen een zelfde doel of oorsprong hebben, zodat wij dezen zeker niet allen over één kam kunnen scheren.

In de eerste plaats zullen wij ons bij dergelijke verhalen natuurlijk af moeten vragen, of zij historisch zijn en zo ja, in hoeverre. Neem als voorbeeld het zeer oude verhaal van een man, die als een soort Noe door vele rampen gaat om uiteindelijk af te dalen in de onderwereld en daaruit terug te keren.

Dit verhaal bevat nogal wat mystiek en is kennelijk niet gebaseerd op historische feiten. Eerder lijkt het er op, of een dergelijk verhaal bestemd is om het geloof van de mensen, die het vertellen, weer te geven. De held is bij dit alles in feite incidenteel, een factor, die geïntroduceerd wordt om vele beelden, overleveringen en stellingen op een aangename wijze samen te kunnen vatten. Gilgamesj is er in feite bij de haren bijgesleept als een soort illustratie van denkbeelden.

Het zelfde treffen wij aan bij upanishaden en veden: ook in deze oud indische geschriften treffen wij verschillende helden aan, die avonturen beleven, door de goden worden toegesproken en vele beproevingen moeten doorstaan. Ook hier blijkt al snel, dat het niet in de eerste plaats gaat om de held, maar om de lessen, die, met hem als middelpunt, in zekere samenhang gegeven kunnen worden.

Anders schijnt het te zijn, wanneer wij gekonfronteerd worden met legenden, die om kennelijk historische personen gewezen worden, zoals b.v. Frederik Rotbart - pardon, Barbarossa.

Deze man wordt in dergelijke verhalen voorgesteld als een onverslaanbare held. Vele zaken worden echter over het hoofd gezien, danwel de betekenis daarvan wordt kennelijk verwaarloosd, zoals Frederiks 3 dagen durende kampement in de sneeuw, voor hij in Canossa een audiëntie bij de Paus kreeg en uiteindelijk aan deze machtige figuur toe moest geven.

Kennelijk willen dergelijke legenden eerder 'n steun vormen voor een nationaal bewustzijn, een volksbewustzijn. Van daar ook de apotheose van de held, die onder de aarde rust en wacht. Met als konklusie de verzekering, dat te juister ure de held uit de dood op zal staan en het volk bevrijden.

Maar ook in deze legende blijkt, dat het geheel in de eerste plaats een romantische versiering vormt voor de denkbeelden, die men probeert over te brengen.

Een ander voorbeeld van epik vinden wij in de graalslegenden. Steeds weer worden wij gekonfronteerd met ridders, die uittrekken om vreemde taken te volbrengen, geleid door geheimzinnige machten, of - zoals Parsifal - na vele misverstanden en avonturen, de graalsburg bewust leren betreden.

Het geheel is doordrenkt van christelijke symboliek. Bij nauwkeurige beschouwing blijkt echter, dat dergelijke legenden veel overeenstemming vertonen met oudere filosofieën over de reis van de ziel - ofschoon dezen uit oudere en heidense tijden stammen.

Wie op deze wijze de heldensagen en legenden benadert, zal zich al snel af gaan vragen, wat er nu eigenlijk van waar is en wat de werkelijke betekenis ervan wel kan zijn. Maar waarom dan alleen gekeken naar klassieke oorlogsverhalen e.d.? Wanneer ik naar de bijbel kijk, kom ik in het oude testament heel wat hoofdstukken tegen, die in feite ook heldensagen vertellen.

Er zijn heel wat mensen, die hier afhaken onder het motto: aan de bijbel mag je niet komen, want alles, wat daarin staat, is geheel en woordelijk waar. Maar toch: vraag u eens af, of Goliath een werkelijke reus kan zijn geweest.

Ik wil graag aannemen, dat deze man een grote en stevige man geweest is. Maar waarom hamert men zo op de tegenstelling tussen de grote Goliath en de kleine David? En vooral: waarom wordt in bepaalde kringen dit verhaal steeds weer en zo nadrukkelijk verteld?

Naar ik meen, wordt het duidelijker, wanneer wij ons realiseren, dat de israelieten vele malen sterk in de minderheid zijn geweest, verdrukt werden. In die toestand is het denkbeeld van een kleine heldhaftige herdersjongen, die, alleen maar met een doodgewoon herderswapen, de grote held van de tegenpartij verslaat, hoopgevend. Dit verhaal heeft kennelijk voor verdrukten de taak hen weer een hart onder de riem te steken.

Of neem Gideon. Het verhaal bevat aanduidingen van een geheimzinnig ingrijpen van God. Maar gelijktijdig vormt het een aardige handleiding voor overvallen door guerillas: steeds weer aanvallen met kleine groepen mensen, die zich uitverkoren kunnen gevoelen, terwijl je vooral gebruik maakt van listen en afleidingsmanoeuvres, om de tegenstander te overbluffen.

Ook, hier, zoals in andere heldensagen, is het duidelijk, dat ongeziene machten of het noodlot een grote rol spelen. Waarom? Omdat de held altijd ergens weer de mens blijft. Je kunt je

nu eenmaal moeilijk identificeren met een held, die geen fouten heeft, die nooit hulp of meevallers nodig heeft, die alles wel alleen af kan.

Wanneer de held echter zwakten heeft, hulp of tegenwerking ervaart van geheimzinnige machten, zoals tovenaars of desnoods wraakzuchtige goden en godinnen, wordt alles opeens meer geloofwaardig. Je hebt het gevoel, dat dergelijke machten ook voor jouw falen aansprakelijk gesteld kunnen worden, dat ook jij uiteindelijk de hulp zult vinden, waardoor je ondanks alles kunt overwinnen. Een goed voorbeeld van een verhaal, waarin dit alles vele malen herhaald wordt, is de tocht van de argonauten.

Juist omdat de lezer of toehoorder het gevoel krijgt, dat het voor hem in het leven ook wel eens zou kunnen gebeuren, voeren dergelijke legenden en sagen de mensen op tot een bepaalde levenshouding, zoals andere delen van dergelijke verhalen er ongetwijfeld toe bijdragen de mensen een bepaald wereldbeeld bij te brengen en hun gedragingen te beïnvloeden.

Zoals dit in het verleden gebeurde met helden en heiligenverhalen, zo gebeurt iets dergelijks in uw dagen middels t.v.-programma's. Neem het verhaal "Hoe Youkon bergen verplaatste". Ook al is hier geen enkele held zichtbaar, het wordt je toch duidelijk, hoe de bergen verplaatst werden: Men heeft er gewoon zo lang idealistische redevoeringen tegen gehouden, dat zij uit verveling weggelopen zijn. Een techniek, die ook een bepaalde minsterpresident aangeboren schijnt te zijn.

Zoals andere helden steeds weer doorzetten, slim zijn en toch in de tweede acte hun leven belaagd zien of radeloos zijn. Soms is de t.v.-held detectief, soms inspecteur, soms een leek. Maar altijd zijn er weer toevalligheden, waardoor de toch maar een gewoon mens zijnde held het haalt.

Het is dus niet zo heel dwaas, wanneer ik stel, dat er ook in uw dagen een stage productie is van heldenfiguren en verhalen, ook al spelen hun kapriolen zich voornamelijk af in films en op t.v.

Vergeef mij, wanneer ik deze vergelijking meen te mogen maken. Klassici krijgen waarschijnlijk nu het gevoel, dat ik grote werken uit het verleden, zoals die van Homerus, in een verkeerde hoek plaats en de toch zo mooie verhalen over Koning Arthur hiermede in de Robin Hood sfeer worden getrokken.

Maar ergens heb ik gelijk: Elke gemeenschap, elke maatschappijvorm bouwt zich ook bepaalde heldenfiguren op, ook al gaat het desnoods alleen maar over John Pit, de krantenjongen, die ijverig veiligheidsspelden verzamelde en het uiteindelijk bracht tot millionair- een verhaal, dat in de Usa en de rest van de westelijke wereld rond 1920 opgang maakte.

Trouwens, de helden van die tijd maken duidelijk, wat de gemeenschap als ideaal beschouwt: alle helden van die dagen eindigen als millionair, gelukkig getrouwd en met een groot gezin.

Wanneer je de essentie van heldenverhalen probeert te zien dien je je allereerst af te vragen, wat het eigenlijk nog meer duidelijk maakt behalve de lotgevallen van de held. Neem b.v. de wonderkracht van Koning Arthur. Wie is de werkelijke macht in al die verhalen? Het noodlot, vertegenwoordigd door de wonderlijke

tovenaar Merlijn. Een bijna groteske figuur, die in de avonturen zelf ten hoogste zijdelings betrokken is, maar, waar het nodig is, opduikt om wonderen te doen, voorspellingen te geven, te raden, of in te grijpen.

Arthur zelf is kennelijk een man met idealen, ontleend aan de legende van perfecte ridderlijkheid. Vandaar dat, zo zijn koningin een relatie heeft met een van de ridders, deze alleen zuiver platonisch kan zijn. Iets anders is niet aanvaardbaar, daar het niet past bij het wereldbeeld.

En de ridders zelf zijn ook al van die wonderlijke figuren. Zij trekken uit om draken te bestrijden, onrecht te wreken, schone jonkvrouwen te bevrijden of te wreken. Maar waarom al die vreemde avonturen? In feite wordt ook in deze verhalen de mensen voorgehouden, dat het onmogelijke mogelijk is, dat altijd weer onbekende helden klaar zullen staan om de mensen uiteindelijk aan hun recht te helpen, zodat zij niets anders behoeven te doen dan te wachten, tot hun bevrijder opduikt. En vergeet niet, dat in de vreemde wereld, die wordt voorgesteld, de held alles kan bereiken.

Ook in Arthurs tijd en aan zijn hof beeldt men schurken uit, maar hun plannen slagen zelden of nooit geheel en zij komen gemeenlijk op een gruwelijke wijze aan hun einde. Dit verandert eerst, wanneer schrijvers zich met deze legenden gaan bezighouden en zo ook koning Arthur uiteindelijk het loodje laten leggen.

Romantiek en een bepaalde levenshouding spelen in deze verhalen een hoofdrol, ook al hebben de mensen van het begrip van een ronde tafel later een soort mystiek gemaakt - die dan wel weer paste in de politieke bestrevingen van de heersende vorst.

Zelfs de mensen van heden schijnen zich niet te realiseren, dat rondetafelconferenties nog steeds in de mode zijn en net als eens ontaarden in veel geklets, waarbij het de aanwezigen voornamelijk gaat om rang en aanzien, terwijl de rest, die het hoofddoel heet te zijn, in feite een bijkomstigheid blijkt te zijn.

Zeker, koning Arthur wordt later een soort gotische vorm van romantiek, de basis van een kathedraal, gebouwd uit woorden en opgetrokken door mensen, die hunkerden naar een bevrijding uit hun eigen bestaan. Eerst in deze tijd vlecht men haast onwillekeurig allerhande gegevens in omtrent inwijdingen, omtrent geestelijke mogelijkheden en legt men meer de nadruk op het toeval, waardoor zelfs een boerenjongen uiteindelijk ridder en zelfs koning kan worden.

Mogelijk vraagt u zich nu af, of in die heldenverhalen niet meer te vinden is dan dit. U kunt uit dergelijke verhalen natuurlijk alles lezen, wat u maar wilt. Vergeet echter niet, dat zelfs een telefoonboek, mits goed uitgelegd, vol staat met gegevens en geheimen van mystieke betekenis.

Wie bij de feiten blijft, ziet echter al snel de grote overeenkomst tussen alle heldenverhalen en een Don Quichotterie. Ook al vecht de held niet tegen windmolens, maar tegen z.g. echte reuzen, verleid wordt door echte sirenen enz., Toch blijft de tendens hetzelfde: opbouwen van illusies, leven op een wijze, die alleen voor de eenvoudigen van geest geloofwaardig kan zijn.

Wanneer je leest, hoe de argonauten landen op een eiland en door een tovenaressen tot zwijnen worden gemaakt, denk je onwillekeurig aan mensen, die lang op zee geweest zijn en het daar niet gemakkelijk hebben gehad. Ook zij zijn geneigd alles, wat in de mens edel kan zijn, even te vergeten en zich vooral op het bevredigen van hun lagere behoeften toe te leggen.

Kijk door dergelijke verhalen heen en je ontdekt achter alle versieringen een normale mens plus een wijze les. Hoe oud deze methode van verbreiding van leer en propaganda is, blijkt wel uit het door mij reeds genoemde Gilgamesj-epos, dat met zijn bijna primitieve dichterlijkheid en beschrijvingen ons duidelijk maakt, hoe de mens reeds in een ver verleden zich bezig placht te houden met bepaalde angsten en problemen, maar daarbij zich eveneens getrokken voelde tot het ingrijpen van ongeziene machten en begeerlijke zaken, zoals het vinden van onsterfelijkheid e.d.

In vele heldenverhalen vinden wij deze trekjes terug, zelfs in zeer moderne verhalen. Volgens de meeste mensen zit Hitler nu in de hel. Maar er zijn zelfs nu reeds weer mensen, die over hem spreken als een miskende held, die in het verborgene wacht, maar eens weer op zal staan, zodra de germaanse geest voldoende gereinigd is. In feite is hij een voertuig aan het worden voor de denkbeelden van mensen, die een bepaalde ontwikkeling beogen, een autoriteit, waarop je je kunt beroepen, wanneer je zelf geen voldoende gezag bezit om anderen je denkbeelden op te leggen.

Elke mens, die voor vele mensen in de historie van groot belang was, ten goede of ten kwade, krijgt na enige tijd zijn eigen sagen en legenden, een eigen heldenrol. Wat hij eens werkelijk was en deed, wordt omgezet in steeds fantastischer verhalen, waarin de mens gekonfronteerd wordt met bovennatuurlijke krachten, die alles compenseren, met het noodlot en wat dies meer zij. Dit opdat de mens geneigd zal zijn op gelijksoortige wijze te denken en te streven.

In de Fidxi's is nog steeds een heldenverhaal in omloop, dat handelt over een man, die wegloopt van zijn stam, met een uitlegger een fantastische reis maakt, vele eilanden bezoekt waarop magiërs wonen, monsters en geesten bestaan. Uiteindelijk weet de held terug te keren. In al die verhalen valt de nadruk op de handigheid, waarmee hij alleen de strijd aanvaardt op ogenblikken, dat hij bijna zeker is te winnen, of geen andere mogelijkheid meer kan vinden, terwijl hij ook steeds weer op een handige wijze alle verantwoordelijkheid weet af te schuiven op anderen. Iets, wat speels als het is - strookt met de aard van de mensen, die dit verhaal steeds weer vertellen.

Ook de indiaanse heldenverhalen zijn kenmerkend voor de mensen, die ze vertellen. Ik spreek nu natuurlijk niet over de vele verhalen over cowboys en indianen, waarmee zelfs nu nog een ander volk zijn verleden door mythen probeert te rechtvaardigen.

De verhalen van de indianen handelden bijna altijd weer over harde mannen, die grote reizen maakten, grote jagers waren en bij de burens paarden uit het midden van het kamp wisten te stelen, zonder dat iemand dit bemerkte. Waarbij die mannen ook al weer door het bovennatuurlijke worden gestimuleerd en, wanneer zij eenmaal vallen, oprijzen om op de eeuwige jachtvelden

hun oude bezigheden voort te zetten, die zij soms onderbreken om de stam raad te geven.

Ook hierin is de wijze van leven van de mensen, ja, zelfs de houding, die het individu ideaal aan zou moeten nemen, mede vastgelegd. Zo bezien is een heldenverhaal volgens mij niet veel meer of minder dan een poging van de mens om door associatie met bekende of veronderstelde figuren eigen kultuurpatroon vast te leggen en gelijktijdig eigen gevoel van zekerheid te vergroten door te wijzen op een noodlot, dat goedertierend ingrijpt - al dan niet als Godheid - zodat er altijd de mogelijkheid blijft bestaan het ideaal alsnog te bereiken.

Slimheid speelt in al die verhalen ook ergens een rol. Of je de verhalen neemt van de kiergiezen, de indianen, of afrikaanse overleveringen, danwel naar de meer bekende en klassieke heldensagen, altijd speelt slimheid ergens een rol.

Het is, of de mens daarmee tot zichzelf zegt, dat hij handig moet zijn, omdat je anders niet tot je doel kunt komen. Toch kan ik begrijpen, dat er onder u zullen zijn, die zich nu afvragen, wat dit met het eigenlijke onderwerp van doen heeft. Zij hadden mogelijk verwacht, dat hier heldenlegenden en sagen zouden worden verteld, compleet met uitleg.

Maar uitleggen is niet zo eenvoudig, want je kunt al die verhalen op geheel verschillende en zelfs tegenstrijdige wijze uitleggen, zonder dat een voorkeur op grond van feiten of denkwijzen, anders dan die van de verteller, mogelijk is.

Ik kan van de reis van de argonauten wel degelijk een inwijdingsverhaal maken, maar evengoed een avonturenroman zonder meer, of een beschrijving van alles, wat men in die dagen dacht en deed. Zelfs de angsten van die dagen spelen er een rol in.

Want de hofhoudingen, die in het verhaal beschreven worden, zullen wel degelijk ongeveer zo bestaan hebben. Zelfs de labyrinten, waarover soms gesproken wordt, hebben werkelijk bestaan. Het scheppen van doolhoven, al dan niet met ingebouwde verrassingen, was in die dagen een liefhebberij van menig vorst, ook al is daarvan gemeenlijk weinig of niets overgebleven.

Vechten, tweegevechten, het afleggen van bepaalde proeven om gunsten te verwerven, of eigen gelijk te bewijzen, waren er in de meeste gemeenschappen wel, zeker voor de krijgers en edelen.

Handige verliefde maagden vind je ook overal, ook al heten zij niet allen Ariadne. Ook nu nog ziet men overal vrouwen, die de man, waarop zij hun keuze hebben laten vallen, helpen om iets te bereiken, zelfs indien geen blijvende verbintenis mogelijk is.

Maar mogelijk zouden wij eerst eens moeten definiëren, wat een held gemeenlijk is - wanneer je de verhalen buiten beschouwing laat.

Een held is gemeenlijk iemand, die te dom is om weg te lopen voor het gevaar optreedt. Hij reageert pas, wanneer het gevaar reeds volop aanwezig is. Met het gevolg, dat hij vaak naar voren toe probeert te vluchten, omdat hij meent naar achter geen kans meer te hebben om ongeschonden weg te komen.

De held is in feite zelden of nooit een buitengewoon mens, tenzij wij ons richten op de legenden en sagen. Want daarin

wordt een held altijd weer ontdaan van die menselijke trekjes, die de doorsnee mens bij zichzelf als nadelig of storend ervaart.

Het onmenselijke, dat wij bij helden in verhalen soms aanvoelen, ligt in de eenzijdige wijze, waarop de held reageert: trouw zonder angst voor gevolgen, wijsheid, die altijd weer beschikbaar is op het juiste moment, superbe beheersing van alle nodige wapens en technieken enz. enz.

Men schrijft de held van alles toe, tot zelfs de bekwaamheid, magische ingrepen te verrichten en lichaamskrachten, die in elk opzicht het normale te boven gaan. Het is of de held in feite een sublimatie vormt van alles, wat de mens zelf zou willen zijn en toch weet zelf nooit te kunnen zijn.

Dat wij van dergelijke sagen ook naar gelieven een soort inwijdingsverhalen kunnen maken, is te danken aan het feit, dat steeds weer situaties en problemen opduiken, die de mens in het eigen leven op een wat andere wijze ook zal ontmoeten.

Neem Gilgamesj, die in feite wordt gekonfronteerd met een onbeheersbare wereld. Hij kiest echter zijn doel ondanks dit en gaat er achteraan.

Een mens, die ondanks het noodlot zijn gestelde doel blijft nastreven, zal eveneens kunnen bereiken. Wanneer je je doel nastreeft, zijn er overal verraderlijke gevaren, ook al zijn dit geen meren vol bijtende zuren.

Zoals de held kan ook de mens dergelijke gevaren vermijden, soms door de hulp van anderen, soms door eigen inzicht en voorzichtigheid.

De held gaat naar de overwereld, betreedt die en keert uiteindelijk terug. Wanneer wij zelf naar inwijding zoeken, is het voor ons belangrijk, alle gevaren zoveel mogelijk te ontlopen, vooral het gevaar vast te lopen in gewichtigheid, wijsgerige woorden. Want dergelijke woorden en zelfvoldaanheid zijn inderdaad zonder moeite te vergelijken met een bijtend zuur, dat de levenskracht van de ziel aantast.

Wijsheid naar buiten toe zegt weinig of niets. Alleen innerlijke wijsheid is van werkelijke betekenis. Wanneer wij bang zijn om te sterven, hoe kunnen wij dan de waarde van het leven begrijpen? Want leven en dood zijn uiteindelijk één.

Hoe kunnen wij ooit een volledig bewustzijn bereiken, wanneer wij niet het gehele bestaan geproefd en erkend hebben? Zeker slagen wij niet, wanneer wij slechts enkele korrels van de werkelijkheid durven proeven en het verdere ontkennen of afwijzen. Een gedachtengang, die in vele heldenverhalen ingeweven schijnt te zijn.

Altijd weer schijnt men de mens ook voor te houden, dat iemand, die geen kans ziet iets normaal te volbrengen, er dan maar een trucje op moet bedenken. Of je nu gekonfronteerd wordt met het paard van Troje of in het verhaal van Karel en de Elegast ziet, hoe zij hun doel kunnen bereiken door een gebruik van een magische mogelijkheid, waardoor zij de dieren kunnen verstaan, wanneer die onderling spreken, is daarbij kennelijk van minder belang, dan de bereidheid van inval of mogelijkheid onmiddellijk gebruik te maken.

Het is kennelijk aan helden toegestaan om alle middelen te gebruiken, zolang hun beweegredenen maar eerbaar zijn. Verder doen zij vaak star en eenzijdig aan. Mogelijk dat zelfs

de heer van Agt ooit een dergelijke legendarische held wordt, daar hij in zijn optreden aan vele eisen van het heldenverhaal schijnt te beantwoorden, zelfs in zijn gedrag van heden.

Ik kan mij voorstellen, dat u vooral hogere geestelijke waarden uit een heldensage probeert te puren. Maar dit is moeilijker dan het schijnt, tenzij u alleen enkele delen van het verhaal gebruikt en de rest buiten beschouwing laat.

Wij kunnen onze eigen voorstellingen omtrent het hiernaamaals, geestelijke machten en krachten natuurlijk ook projecteren op de heldenverhalen. Zo moeilijk is dat niet. Maar wanneer wij het gehele verhaal onbevooroordeeld en onverkort nagaan, blijkt hetgeen wij er in wilden vinden, daarin zo niet aanwezig te kunnen zijn.

Zelfs een verhaal als dat van Samson is, eerlijk bezien, niet het verhaal van een mens, die zijn krachten verliest en die door Gods wil op een bepaald ogenblik terug wint. Het is een man, die, door schaamte gedreven, zich niet verzet tot op het ogenblik, waarop hij de spot niet meer verdragen kan en dan, zijn remmingen vergetende, zijn oude krachten nogmaals gebruikt om zowel zijn kwelgeesten als zichzelf te doden. Het " wonder " is in feite niet aanwezig, maar wordt ingebouwd om een nederlaag te veranderen in een door bovennatuurlijke krachten mogelijk gemaakte overwinning.

Wanneer je leest over de slag van de helden bij Roncesvalles en leest, hoe de laatste horenstoot door het gehele land klinkt, zodat ook de vorst deze hoort, dan weet je, dat dit overdrijving is. Dit kan niet waar zijn.

Maar gelijktijdig besef je, dat hier de mens wordt uitgebeeld, die boven alles trouw is aan het beeld, dat hij de wereld van zichzelf gegeven heeft, de mens, die juist, wanneer er geen uitweg meer is, tot de hoogste bereikingen en prestaties komt. De mens, die opeens alles schijnt te kunnen, wanneer er maar geen gemakkelijker uitweg te vinden is, die volhoudt, omdat hij geen andere mogelijkheid meer ziet voor zichzelf.

Het heldenverhaal is volgens mij vaak een vertekenende spiegel van het menselijke bestaan, maar gelijktijdig een bijna niet vervormende spiegel van de menselijke geest. Een vaak griezelig juiste weergave van de menselijke geest, die wegvlucht voor alles, zolang dit maar mogelijk is, feiten ontkent, dingen niet wil zien. Een geest, die echter, wanneer de mogelijkheid tot vluchten niet meer bestaat en het ik eindelijk met de waarheid omtrent zichzelf en de wereld wordt gekonfronteerd, van een onvoorstelbare taaiheid blijkt te zijn en bereid blijkt slag te leveren om tenminste zichzelf te kunnen blijven, ook wanneer al, wat overblijft van de strijd, niet meer zal zijn dan de echo van een strijdhoorn, die zo dadelijk gebarsten bij het lijk van de strijder zal liggen.

Er zijn zo vele mooie verhalen. In allen zie ik wel weer iets geestelijks. Natuurlijk. In de verhalen van koning Athur zie ik, hoe steeds weer iets van het goddelijke, van het gewijdridderlijke een rol speelt en kan aannemelijk maken, dat deze elementen samenhangen met bepaalde werelden en sferen. Maar ik vraag mij ook af, of het wel verstandig is dit als een werkelijk deel van het verhaal te beschouwen.

Wanneer ik het verhaal herleid tot de werkelijkheden

van de tijd, waarin het speelt, blijft er minder over van alle schoonheid en idealen. Dan wordt het paleis van Koning Arthur een uit schuren samengestelde nederzetting, gelegen op een verhoging, die als vesting dient.

De ronde tafel wordt een spektakelstuk, dat eens veel later door een ander is vervaardigd om er voordeel uit te trekken en de feestmalen zijn niet veel meer dan ruwe gelagen. Zelfs de ridders zijn ruwe, ongeletterde en waarschijnlijk ongewassen kerels, die hun tijd verdelen over eten, drinken, opscheppen en vechten.

Besef je de werkelijkheid, die achter het verhaal schuil kan gaan, dan voel je, dat de mensen, die het vertellen, daarin hun dromen hebben uitgebeeld om zo te ontkomen aan de werkelijkheid, van zowel het verhaal als van eigen bestaan.

Ik heb het gevoel, dat helden vooral geboren worden uit de behoefte van achterblijvers. Zelfs in uw tijd zijn de helden vaak de rechtvaardiging voor degenen, die anders zijn en denken dan hun held.

Neem als voorbeeld Mao Tse Toeng, de grote voorzitter. Hij is reeds bij zijn leven een held, een legende. Maar was en is hij niet voor alles de banier, waar iedereen naar kijkt, zonder er op te letten door wie en waarheen die gedragen wordt? Is hij werkelijk een bovenmenselijk wezen, een echte held geweest? Hij was zeker een harde man, een handige jongen ook. Ik ben bereid aan te nemen, dat hij het allemaal werkelijk goed bedoelde en wanneer u het mij vraagt, heeft hij zelfs veel goeds tot stand gebracht.

Maar hij was een mens met alle zwakheden, die een mens eigen zijn, tot pralerij en oplichterijen toe. En dat vergeet men kennelijk liever, zodat de stralende held, staatsman, boer en dichter overblijft, die altijd precies wist, wat moest gebeuren, die geen fouten had en geen fouten maakte.

Een modern voorbeeld van heldendom, deze Mao. Of geeft u mogelijk de voorkeur aan Lenin? Vraag u dan eens, of deze man niet bezeten is van macht zodanig, dat hij alles, zelfs een deel van eigen volk en aanhang opoffert aan zijn streven om zijn eigen kleine partij, die in de groep van revolutionairen ten hoogste een geringe minderheid vormt, aan de macht te brengen?

Vraag u af, of deze man in de eerste plaats de gewetenloze agitator was, dan wel de geniale theoreticus, die men nu in Hem wil zien. Zelfs in deze dagen is het moeilijk, de waarheid omtrent zijn werkelijke leven en handelen geheel te achterhalen.

En wat dat betreft: was Stalin in de eerste plaats de geniale held en veldheer, die Rusland bevrijdde en de diplomaat, die de zege zeker wist te stellen, of was hij een waanzinnige tiran, gedreven door duistere angsten en voortdurende achterdocht? Wanneer hij weer tot held gemaakt wordt, is dit zeker niet om hetgeen hij was, maar om hetgeen hij het volk als held duidelijk maakt middels vele legenden.

Zelfs de heiligen in de kerk zijn vaak helden, die dienen om de mensen tot bepaalde gedragingen aan te zetten, wezens, die u helpen zullen, omdat u hen en hetgeen waarvoor zij staan als waar, juist en nastrevenswaard hebt geaccepteerd. Lees er de hagiografie maar op na.

Al die heiligen met hun wonderlijke daden, belevingen en gebaren zijn niet werkelijk menselijk meer. Zij zijn eerder een sublimatie geworden, van wat een mens mogelijk zou wensen, waar te zien. Zij zijn geen levende wezens, maar eerder iets, waarin vele mensen willen geloven, omdat zij menen zich zo daaraan op te kunnen trekken. Soms zijn zij alleen maar een symbool van een vergeten waarde, die in uw dagen ternauwernood meer begrepen kan worden, een traditie, die voor de aanhangers evenveel betekent als voor bepaalde priesters en monniken in India de sanskrietteksten, die zij opdreunen zonder te weten, wat zij betekenen.

Trouwens, er zijn enkele heiligen, die, wanneer je hen en hun optreden ontleed, eerder een vervanging van oude goden of natuurkrachten schijnen te zijn. Sinterklaas, eens erkend heilige, gedraagt zich precies zo in dit land als eens Wodan.

Waarom hebben de mens behoefte aan heldensagen, aan legenden, die slechts een beperkt en vervormd deel van de waarheid weergeven, zoals de legenden, die zelfs nu nog rond bepaalde vorstenhuizen worden gesponnen?

Volgens mij omdat de mens zichzelf een doel wil stellen of een mogelijkheid voor wil spiegelen, die er niet werkelijk is en daartoe uit de werkelijkheid zoveel zaken elimineert, dat hetgeen overblijft in feite een soort etalagepop is, die het gewenste schijnt uit te beelden, maar zonder werkelijk leven.

Zoals wij in de oude verhalen een voortijdige James Bond-figuur aantreffen, die alle gevaren doorstaat, omgeven wordt door helden en schone vrouwen en, wanneer hij uiteindelijk thuis komt, in vermomming alle mensen neerschiet, die het zijn vrouw lastig maakten.

Denkbeelden en idealen spelen zelfs in de heldensagen vaak een hoofdrol. Of denkt u, dat La belle Hélène werkelijk zo mooi is geweest, mooier dan elke filmster uit deze dagen, een vrouw, die een oorlog waard was? De werkelijke oorzaken voor de ontstane oorlog blijven buiten beschouwing. Zoals ook in uw dagen een Marilyn Moroe een legende wordt, maar de feiten van haar leven, die van belang zijn, in feite buiten beschouwing blijven, zoals de vraag, hoe zij haar rollen kreeg, wie haar beschermers waren enz.

De mensen hebben altijd behoefte gehad en hebben nog steeds behoefte aan helden en heldinnen, aan wezens, die deels bovenmenselijk schijnen te zijn, die anders zijn, die meer bereiken dan voor een gewoon mens denkbaar is.

Wat maakt het dan uit, of de held, waaraan men zich optrekt, Cruyff heet of Aeneas? Maakt het zoveel verschil uit, wanneer men zich optrekt aan de ellende van anderen, zoals in Oedipus, of zich rechtvaardigtop grond van toegeschreven daden en denkwijzen, zoals bij een Sartre of desnoods een Luther of Calvijn? Want ook degenen, die zich optrekken aan de laatste en hun denkwijzen, blijken heel veel vergeten te zijn van de werkelijke feiten.

De ware achtergrond van het heldenverhaal is de mens, die het zonder voorbeelden en dromen niet met zijn eigen bestaan kan klaren. Meer niet.

Wie zich met een ander, hoger of beter wezen vereenzelvigd, blijkt tijdelijk iets van eigen beperkingen te vergeten.

Dit effect is mogelijk ook de verklaring voor het feit, dat in vele oude inwijdingen mysteriespelen een grotere rol speelden, dan de overdracht van kennis zonder meer, terwijl zelfs nu in vele mysteriescholen nog ritën belangrijker lijken dan de overgeleverde kennis.

Wanneer je een mens eenmaal in een bepaalde rol brengt, waarmede hij zich één kan gevoelen, zal hij er maar moeilijk uitvallen. Wanneer hij die rol eenmaal speelt, wordt hij zozeer één met een figuur, die geheel anders is dan hijzelve, dat hier van iets op hem overgaat. Gelijktijdig sublimeert hij zijn gevoelens en gedachten dermate, dat hij uiteindelijk het gevoel heeft, de held zelf te zijn.

Op dat oogenblik wordt hij zich bewust van vele mogelijkheden, die hij tot op dat oogenblik nooit in zichzelf vermoed zou hebben. Voortaan zal hij met een veranderd bewustzijn verder leven, wanneer de rol daartoe de nodige inhoud bezat.

De priesters van Osiris en de priestersessen van Isis kenden verschillen van deze z.g. heilige spelen. En nu duid ik niet op de spelen, die wel in bepaalde tempelruimten werden opgevoerd, maar in het bijzonder op die spelen, die bijna zonder toeschouwers werden opgevoerd op een klein eiland in de Nijl.

Deze spelen hadden geheel niets te maken met de z.g. omgang der goden, die voor het gewone volk bestemd was, terwijl slechts enkele fragmenten daarvan worden opgevoerd voor hooggeplaatsten, die t.m. de lagere priesterwijdingen hadden ontvangen in enkele tempels van Re.

Bij deze geheime "spelen" ging het er in feite om de mens bewust te maken van iets, wat hij wel niet was, maar mogelijk ooit zou kunnen zijn. Door deel te nemen aan het spel, dat in feite een soort ritus is, beseft hij opeens, wat hij kan zijn. Zelfs bepaalde beperkingen van het bewustzijn kunnen daarna blijvend wegvallen.

Het heldenverhaal van eens en de inwijdingsriten, die nu bijna vergeten zijn, hebben ergens ongeveer dezelfde bedoeling: de mens los te breken uit zijn alledaagsheid en hem dan te confronteren met dromen en mogelijkheden, die hij vanuit zich niet zo gemakkelijk zou vinden.

Heeft men magie nodig om een doel te bereiken, dan is er magie. Zijn er goden van nodig: ook de mens voelt in zich de mogelijkheid tot contact met de goden enz. enz. Zo wordt de mens zich meer van eigen wezen bewust.

Bij de griekse inwijdingen werden in de meeste gevallen zelfs geheel geen lessen gegeven. Wel werden ten aanschouwe van novisten de spelen opgevoerd, waarin zij later, wanneer zij zich er mee één konden gevoelen, zelf deel zouden mogen nemen.

Want wie een inwijding waardig werd gekeurd, speelde een bij hem passende rol in deze vertoningen, zodat zij zich in konden leven in de figuren, die zij uit moesten beelden. Dan konden mensen zich één gevoelen met goden, godinnen, met krachten en helden.

U, in een andere tijd, kunt die natuurlijke elementen niet meer zo gemakkelijk terug vinden. Voor u is de sagen, de legende tot een soort sprookje geworden, waarvan je de werkelijke betekenis, als moed geven, steun geven en amuseren tegelijk, over het hoofd pleegt te zien.

De mensen van heden vragen voornamelijk, wat de mystieke betekenis van dergelijke verhalen wel kan zijn, zo zij verder gaan dan alleen er alleen maar kennis van nemen. Maar die mystiek is, ook nu nog, gelegen in de mogelijkheid je te vereenzelvingen met de held en zo van eigen mogelijkheden bewust te worden. Zie je dit laatste te zeer over het hoofd, dan kom je vaak tot daden, die buiten de norm van je normale gedrag liggen.

Een held zijn is niet zo gemakkelijk, tenzij niemand het weet. Er is een held van uw dagen geweest, een zekere meneer Murphie, die als soldaat naar voren vluchtte, steeds weer, gedreven door een behoefte zijn ideaal beeld van een soldaat waar te maken. Hij is daarin geslaagd en werd in de ogen van anderen een authentieke held.

Daarna is de man een filmster geworden, die steeds maar weer helden uit moest beelden. Het gevolg was, dat hij zijn eigen wezen niet meer juist kon waarderen, zijn eigen daden niet meer kon overzien en zelfs niet meer wilde beseffen, welke beweegredenen hem eens tot het heldendom hadden gevoerd: de behoefte aan erkenning door anderen, de behoefte meer te zijn dan degenen, die op ander terrein zijn meerderen waren geweest. Wat dan weer de aanleiding werd tot een verandering, die ik vanuit geestelijk standpunt moeilijk anders dan als ondergang kan aanduiden.

De man was niet meer de held, die hij in de ogen van anderen was, maar kon ook zijn ware ik niet terug vinden. Hij hield uiteindelijk alleen de pretenties over, die niet meer op zijn werkelijke ik berusten, maar op de fabels, die anderen rond en voor hem sponnen.

Dit is een gevaar, dat overal bestaat, zowel voor de helden van eens, de legenden uit vervlogen tijden, als voor de helden van deze tijd: in je rol moet je jezelf terugvinden, anders gaat de rol je beheersen en ben je zelf niemand meer.

Dus nogmaals: bij heldensagen is de werkelijke achtergrond niet zozeer te vinden in het verhaal zelf, dan wel in datgene, wat daardoor wakkergeroepen kan worden in de mens.

Er zijn verhalen, die niets met de werkelijkheid te maken hebben. Dezen zijn ontworpen om de mensen te konfrontereren met denkbeelden, met leringen en een identificatiemogelijkheid te verschaffen, waardoor een mens boven zijn alledaagsheid kan stijgen om zo meer waar te maken door en voor zich, dan zonder een dergelijke stimulans denkbaar lijkt. Een les hoe te leven dus, verpakt in een heldenverhaal.

Aan de andere kant verhalen, die vertellen over zaken en personen, die werkelijk bestaan hebben, maar op een zodanige wijze, dat het geheel van de werkelijkheid vervreemd wordt en tot voertuig kan gaan dienen voor bepaalde verwachtingen en denkbeelden van de mensen.

Wat naar ik meen als inleiding en weergave van mijn mening over dit onderwerp voldoende moet zijn. Indien u geen commentaar hebt, kunnen wij nu gaan pauzeren.

Daar het de bedoeling is een discussie mogelijk te maken, zult u mij ook na de pauze terug zien. Ik zal dan proberen in te gaan op alle vragen, die volgens u - en mij - met het onderwerp op enige wijze in verband staan, ook al verwacht ik,

u beziende, niet al te veel vragen,

Ik wens u echter een aangename pauze toe en zal de
bijeenkomst over rond 20 minuten hervatten.

-0-0-0-0-0-

Nogmaals een goeden avond, vrienden.

De inleiding is achter de rug, u hebt kunnen horen, hoe ik, en met mij velen in de orde, dit onderwerp zien. U kunt nu zelf uw vragen stellen en uw opmerkingen maken.

x Is de Christusbeschrijving in het nieuwe testament ook niet een legende?

- Er zitten veel legendarische zaken in, die met de feiten niet al te veel te maken hebben. Toch zou ik het leven van Jezus, zoals weergegeven in het nieuwe testament, niet willen verwarren met een willekeurig heldenverhaal, omdat wij hierin immers gekonfronteerd worden met een zeer wonderlijke mythos, die zelfs herinnert aan Mitras en andere leringen uit die tijd.

De geboorte wordt als bovennatuurlijk voorgesteld. Een manier om grote geesten buiten het normale menszijn te plaatsen. Dit heeft het voordeel, dat je niet zo snel de neiging zult hebben jezelf met het grote voorbeeld te vergelijken. Elders komen soortgelijke verhalen als lichten aan de hemel, geboorte in een stal, altans buiten de normale woonomgeving, zoete geuren e.d. ook voor in de verhalen omtrent de geboorte van de boeddha, maar evenzeer omtrent b.v. de geboorte van Franciscus van Assisië.

Wat Jezus'geboorte betreft mogen wij aannemen, dat altans een deel van 't verhaal op feiten berust. Wij kunnen b.v. zelfs nu nog bewijzen, dat inderdaad onder Augustus een volkstelling is gehouden, ook al is het tijdstip daarvan niet het jaar 1 van uw jaartelling.

Juist is ook, dat allen, die behoorden tot een bepaalde stam, zich naar de hoofdplaats van die stam dienden te begeven om daar geteld te worden, blijkt eveneens waar te zijn. Het verhaal over Maria en Jozef kan in dit opzicht dus zonder meer waar zijn.

Dat zij verloofd waren klinkt aannemelijk, daar zij te samen reisden zonder ander gezelschap. Maar een verloving was in die dagen in feite een pfoefhuwelijk, waarbij het werkelijke huwelijk eerst gesloten werd, wanneer de vruchtbaarheid was aangetoond, dus na de geboorte van het eerste kind.

Dit werpt wel vragen op t.a.v. de aankondiging van de Engel. Aan de andere kant blijkt uit vele verhalen, dat een echte held niet geheel uit mensen geboren kan worden. Veelal is een godheid geheel of medeverantwoordelijk voor zijn ontstaan. In dit opzicht lijkt het evangelie dus wel even op een heldensage.

Wij treffen ook in het oude testament trouwens vreemde zaken aan, die eerder in de richting van een legende wijzen dan op het geven van een feitelijk verslag. Sara krijgt een kind op hoge leeftijd, nadat zij bezoek ontving van 3 engelen. De moderne mens durft zich nog steeds ternauwernood afvragen, hoe die

engelen, dat dan wel voor elkaar gebracht hebben en hoe men wist, dat zij engelen waren.

Houden wij ons verder bezig met het leven van Jezus, dan valt op, dat daarin grote stukken ontbreken, tenminste in de erkende evangeliën. Daarover praat niemand. Waar was Jezus b.v. als kind? Is het mogelijk, dat hij in die periode op andere dan zuiver bovennatuurlijke wijze de kennis heeft verworven, waarmede hij, zoals in het verhaal staat, op 12-jarige leeftijd de wijzen in de tempel verbaasde?

Hoe komt het eigenlijk, dat die Jezus in het gangbare geloof zo goed en zo aanvaard is? Wij horen, dat hij overal in synagogen sprak. Hij moet in zijn eigen geloofsleer zeker goed zijn geweest. Maar hoe komt het dan dat hij rond zijn 27e jaar opeens andere dan aanvaarde uitleggingen begint te geven en op de duur niet meer mag spreken in de "schul"? Is er in die jaren, waarover niets verteld wordt, iets gebeurd, waardoor hij een soort rebel begint te worden?

Wij horen over vele wonderen, die Jezus gedaan zou hebben. Zijn dezen mogelijk? De meesten wel, vaak zonder meer dan een gewone paranormale begaafdheid te veronderstellen. Er zijn echter nogal wat "wonderen" die ook anders en op een zeer natuurlijke wijze verklaard kunnen worden.

Praat je over het leven van Jezus en de evangeliën, dan lijkt mij de konklusie niet te vermijden, dat vele zaken zich geheel of ongeveer zo hebben afgespeeld, als verteld wordt, maar dat de samenhang, waarbinnen dit alles wordt opgediend, toch niet het werkelijke leven van Jezus van Nazareth weergeeft. Het is eerder een verhaal over Jezus van Nazareth, dat gelovigen over hem vertellen aan degenen, die zij tot hun overtuiging willen bekeren. Een soort propagandalectuur. En zoals u zult weten, bevat alle propagandalektuur mythische elementen.

Nog wonderlijker is het, dat men later de gegevens uit bijbel en evangeliën gaat interpreteren. Dit blijkt vooral op te komen, wanneer de eerste latijnse vertaling, de itala, tot stand is gekomen.

Opeens blijkt, dat men achter de vastgelegde woorden allerhande betekenissen gaat zoeken. Wie dergelijke uitleggingen kritisch nagaat, komt tot de ontdekking, dat bepaalde beroemde kerkvaders en theologen langs deze weg beginselen en denkwijzen van griekse filosofen introduceren, nadat dezen lange tijd als "heidens" verworpen werden.

Door dit interpreteren zien wij in ieder geval in het christendom allerhande elementen terecht komen, die er, wanneer wij de evangeliën bezien, niet thuis behoren, zaken, die weinig of niets met christendom of jodendom te maken hebben.

De rituelen en indeling van de kerken blijkt steeds meer te maken te hebben met oude egyptische en syrische gebruiken en steeds minder met de christelijke gemeenschap, zoals deze in het begin bestond. Overigens zijn de bouwstijl en indeling van de kerken, zoals men dezen nu nog kent, grotendeels overgenomen uit de romeinse bouwstijl, zoals deze ook in bepaalde warenhuizen en handelshuizen voorkomt.

De wijze, waarop men het geloof steeds meer in zijn rituelen losmaakt van de gewone man, de priesters steeds meer

isoleert als stand van de gewone man is ook opvallend, zeker wanneer men beseft, dat in de evangeliën afzonderlijke priesters niet voorkomen en in de eerste tijd van het christendom wel sprake is van de ouderen, die leiding geven aan een gemeenschap, maar dezen gekozen worden door en uit de gelovigen ter plaatse. Wel blijkt, dat in vele gevallen een dergelijke keuze pas als definitief wordt beschouwd, wanneer zij goedgekeurd, althans zonder protest aanvaard is door iemand, die Jezus nog goed gekend zou hebben.

Waar komen dan opeens al die priesters, bisschoppen en dergelijke vandaan, die gehele organisatie? Zoek je de bron, dan blijkt het in de tijd van Konstantijn te gebeuren, wanneer een aantal monniken, die zich dus los hadden gezegd van het normale menszijn, omdat zij meer wilden zijn, de kans zagen om macht over anderen te krijgen.

Pas op het ogenblik, dat de kerk macht krijgt, wordt zij werkelijk een instituut, voordien is zij eerder een wijze van leven. Zo bezien mag je wel zeggen, dat alles, wat dient om de kerkelijke instelling, compleet met hiërarchie en leergezag te handhaven, kennelijk niet in overeenstemming is met hetgeen Jezus zelve leerde en was, maar voortkomt uit hetgeen zijn leerlingen wilden.

Dan blijkt ook, dat een groot deel van de interpretaties van de evangeliën, waarbij slechts enkele evangeliën kerkelijk aanvaard worden, terwijl de meesten terzijde worden gesteld en hoogstens als apocriefen gelden - dus niet geheel gelden of deugen tenzij in die delen, waarin gelijkkluidendheid met de erkende evangeliën bestaat - zich niet kan beroepen op Jezus zelf, maar op bepaalde zendbrieven van de apostelen. Bij nader onderzoek daarvan blijkt, dat de interpretatie van de leer zowel als de organisatie van de leer sterk beïnvloed is door Paulus. Het blijkt, dat men op sommige punten onevenredig de nadruk is gaan leggen.

De gelijkenissen, die wij aantreffen in de evangeliën, worden zo wel eens sterk eenzijdig uitgelegd, maar als zodanig passen zij toch wel duidelijk bij de figuur van een Jezus, die zich een tijdlang als een soort wonderrabbi door het land bewogen moet hebben.

De taal, die hij gebruikt, is die van een bepaalde sekte, de gelijkenissen zelf zijn een gebruikelijke wijze van antwoorden of leren bij vele wetgeleerden. Tot bijna deze tijd toe treffen wij het gebruiken van dergelijke gelijkenissen en verhalen o.m. aan bij de separden. Ook de talmoedisten in Rusland en Polen spreken veelal in dergelijke gerlijkenissen en voelen kennelijk in religieuze en morele zaken niet veel voor een directe opdracht of een direct antwoord.

Ergens moet er dus met het huidige christendom volgens mij wel iets mis zijn. Maar wat? Waarschijnlijk het volgende: Jezus vertelt de mensen, welke weg zij moeten gaan om tot verlossing te komen. Men maakt echter van hem degene, die een ieder verlost, zonder dat hij op weg behoeft te gaan.

Ik acht de grote fout de leer van een verlossing van bovenaf zonder meer, bovendien manipuleerbaar door mensen, die als uitdelers van die verlossing gezag op aarde bezitten.

Dit leergezag en de daaruit voortvloeiende leefregels en noodzaak tot aanvaarding van stellingen komt in de plaats van de leefwijze van de mens, die Jezus de zijnen heeft getracht bij te brengen.

Wanneer je b.v. hoort, hoe vele christenen zelfs in deze dagen tegen geneeskunde en paranormale geneeswijzen zijn, zou je hen toch wel eens willen vragen: De apostelen deden dit wel, zij genazen de mensen. Waarom doen jullie dit dan niet, wanneer jullie alles zo goed zegt te weten? De meester zelf heeft immers zijn leerlingen uitgezonden met de opdracht: Geneest de zieken en drijf de duivelen uit in mijn naam en de naam des Vaders? Wat hebt u dan tegen inentingingen in Godsnaam of paranormale genezing? Durft u dit niet, omdat u niet genoeg geloof hebt, of bent u te druk bezig om geld te verzamelen waarmee u meer kerken kunt bouwen?

Maar daarop zal ik niet verder doorgaan, daar ik meen, dat het voorgaande mijn visie in verband met de gestelde vraag voldoende duidelijk heeft gemaakt.

x U **ziet** de Christus toch wel als een hoger **geïncarneerde** entiteit, die de bedoeling heeft gehad de mensen de weg te wijzen en begrip te geven voor hogere natuurwetten. Maar dan kunt U ook rustig aannemen, dat de wonderen, die hij gedaan heeft, zoals het waterlopen, inderdaad plaats gevonden hebben.

- Ik zal mij zeker niet verzetten, wanneer men stelt, dat deze zaken letterlijk gebeurd zijn, zoals zij beschreven staan, omdat ik weet, dat zij mogelijk zijn.

Onder bepaalde omstandigheden kun je lopen over water. Ik meen, dat het hoe en waarom daarvan kortgeleden zelfs nog in een cursus uitvoerig besproken werd.

Het kunnen, wat mij betreft, wonderen geweest zijn. Daarover mag een ieder zijn eigen denkbeelden hebben. Maar wat ik wel nadrukkelijk stel, is, dat men van zaken een wonder maakt, terwijl een eenvoudiger uitleg op zuiver natuurlijke basis mogelijk is. Zoals het veranderen van water in wijn.

En ik vraag mij meteen af, waarom het voor zoveel mensen zo belangrijk is, dat die wonderen allen echt gebeurd zijn en de betekenis hadden volgens de nu nog geldende interpretaties. Het belangrijke is, geloof ik, dat de geest van een groot mens, uitgaande naar een medemens, deze kan helpen om zijn eigen evenwicht te hervinden. Dat is voor mij veel belangrijker dan de strijdvraag, of de genezen melaatsen echt melaats waren, dan wel schurft hadden door gebrek aan hygiëne.

Zoals het voor mij niet zo belangrijk is, of iemand nu schijndood was of echt en volledig dood, toen hij opgewekt werd. Trouwens, in dit laatste geval lijkt het mij voor de betrokkene nog onaangenaamer dan het voor u zou zijn om onverwacht midden in de nacht uit uw bed gebeld te worden.

Het belangrijke is voor mij niet het wonder op zich, maar het feit, dat iemand als Jezus zijn eigen kracht en inhoud weet te delen met anderen. Zijn leer is voor mij belangrijker dan de vraag, welke krachten hij bezat en hoe hij dezen heeft gebruikt.

Ik wil de echtheid van de wonderen daarom wel zonder meer aanvaarden, wanneer u dit belangrijk vindt. Waarom zouden wij over dergelijke bijkomstigheden vechten?

Mij moet u het dan niet kwalijk nemen, dat ik u er op wijs, dat voor die wonderen andere, natuurlijker verklaringen mogelijk zijn, ook al is het werken met paranormale krachten daarbij niet uit te sluiten.

Veel van hetgeen Jezus als " wonder doet", kan immers verklaard worden op grond van aanvoelingsvermogen, invloed op het denken van mensen, kennis van bepaalde feiten of wetten? Wanneer de wijn uit oude kruiken wordt geschonken, terwijl de wijn zelf nogal wat bezinksel bevatte, kun je in die kruik gewoon water gieten. Wanneer je dit even daarin laat staan, krijgt het water kleur en heeft het een lichtere, maar aromatische smaak, alsof het een lichtere wijn zou zijn. Wanneer je dan al dronken bent, is het denkbaar, dat je dit mengsel beter vindt smaken dan de zwaardere en mogelijk al iets bittere wijn, die voorheen geschonken werd.

Maar nogmaals, voor mij zijn die wonderen niet essentieel. Wanneer wij wonderen nodig hebben om ons te overtuigen van het feit, dat Jezus de mensen meer heeft gebracht dan de een of andere gewone filosofie, dan kunnen wij net zo goed naar huis gaan en alle christendom vergeten.

Indien wij echter beseffen, dat de leer, die Jezus bracht, de leer van naastenliefde, verbondenheid tussen de mensen, van een erkenning van innerlijke harmonie en een onthechting t.a.v. bezit, niet in de negatieve vorm van algehele verwerping, maar als een je niet gebonden voelen aan bezit, tevens voor de mensheid de enige weg is, waarlangs men voortdurend in vrede kan leren leven en innerlijk steeds sterker kan worden, is dit het enig belangrijke.

Wanneer de mensen er over vechten, of Jezus nu mens of God was danwel beiden tegelijk, dan lijkt het mij, dat zij vechten over de oorsprong, de bron, en gelijktijdig vergeten daarvan te drinken, ofschoon zij bijna verdorsten.

Dat is hierbij mijn visie.

x Kunt U iets zeggen over de figuur Adam? Is Adam misschien een soort antiheld?

- Gezien het verhaal is hij, zo hij al een held is, een pantoffelheld, ongeacht het feit, dat hij volgens het verhaal nog geen pantoffels kende.

Je moet in dit geval volgens mij uitgaan van het gehele verhaal, waarin Adamzelf maar een enkele factor is. Ik ontdek dan het Vier-Stromen-land, dat Eden wordt genoemd. Vier is het oude getal voor elementen. Overigens zijn de vier rivieren de reden, dat men probeert het oude paradijs te situeren in het stroomgebied van Eufraat en Tigris.

Interessant is ook de kwestie van de twee bomen. De twee bomen, zuilen enz. komen wij ook elders in vele verhalen tegen, zelfs in Egypte. Het is aan te nemen, dat dergelijke verhalen zijn overgenomen door de nomaden, de zwervende joodse stammen, lang voor de joden feitelijk een volk werden.

Elementen van andere scheppingsverhalen blijken eveneens aanwezig te zijn. Kennelijk komt het scheppingsverhaal tot stand op een ogenblik, dat het voor de groep belangrijk is eigen afstamming na te gaan. Hierbij is het stammen uit een direct door God gemaakt mens belangrijk, omdat het een onderscheiding betekent t.a.v. andere volkeren, op ongeveer dezelfde

als het voor vele vorsten in de oudheid kennelijk van belang was aan te tonen, dat zij stamden van een godheid, b.v. de zon. Waarbij hun redenering was: Ik heb de macht, die macht behoort aan de hoogste god, het is dus logisch, dat ik de afstammeling of verschijningsvorm op aarde ben van die God.

Om een volk een eigen identiteit te geven, was het van belang het eveneens een afkomst te geven, die zich sterk onderscheidde van die, welke andere volkeren voor zich opeisten. Vandaar in het boek genesis een poging aan te tonen, dat het volk van Israel bestaat uit afstammelingen in rechte lijn van Adam, de door God zelf gemaakte eerste mens.

De twee bomen vormen bovendien een tegenstelling, waardoor o.m. de zondeval verklaarbaar wordt. In het Gilgamesj-epos is ook meerdere malen sprake van twee zuilen, twee wachters, tweemeren enz. zodat de tegenstelling en daarmee het belang van juist kiezen en handelen eveneens wordt gedemonstreerd.

Adam brengt in het paradijs enige tijd door met het geven van namen aan alle dingen. In de oude magie geldt echter, dat je iets pas kunt kennen en macht er over uitoefenen, wanneer je de ware naam daarvan kent. Een primitief geloof, dat al voorkomt bij de prehistorische jagers. Maar het betekent in dit verband wel, dat de mens de meester is van alle dieren. Want hij heeft hen hun naam gegeven en kent deze dus.

Het gehele boek genesis blijkt vol te staan van symbolen, gebaseerd te zijn op overleveringen, die wij, maar niet allen tegelijk, op vele plaatsen kunnen aantreffen. Zij worden in dit boek dermate saamgevoegd en gekondenseerd, dat hierdoor niet alleen een verklaring ontstaat voor het uitverkoren zijn van het volk, maar ook de omstandigheden kunnen worden verklaard middels de zondeval en haar gevolgen, waaruit dan weer de noodzaak kan worden afgelezen door het volk, de regels en wetten te respecteren en zich waar te maken.

Hierbij blijkt genesis bovendien een verklaring te geven voor een bijzondere band tussen God en dit volk en zo ook goddelijk ingrijpen en goddelijke boodschappen "profetieën" aanvaardbaar te maken.

Realiseer u, hoe belangrijk dit alles moet zijn geweest in de tijd, dat de joden hun reis door de woestijn begonnen en u zult beseffen, dat de vraag, of dit alles letterlijk waar kan zijn geweest, er in feite niet veel toe doet. Want alleen vanuit dit standpunt zijn de tegenstrijdigheden in het verhaal aanvaardbaar, maar niet van belang, terwijl ook de onverklaarbare reacties van de mensen - zoals Adam en Eva, wanneer God hen roept na de zondeval - er in feite niet meer aan toe doen.

Of het feit, dat Adam en Eva twee zonen hebben: Kaïn en Abel, waarbij de eerste de tweede doodt om dan weg te trekken naar een vreemd volk. Maar wanneer Adam de eerste en enige mens is, waar komen die andere mensen dan opeens vandaan?

Dergelijke zaken treffen wij trouwens in de bijbel steeds weer aan, wanneer wij niet lezen met een algehele aanvaarding, maar met de vraag, hoe dit alles zit, hoe het mogelijk was.

In dit laatste geval ontdek je al snel, dat Adam geen held of antiheld is, maar een konstrukt, een figuur, waarin magische en mystieke begrippen zodanig zijn samengevat, dat hierdoor een volk, eerst ontstaande uit vele verschillende stammen, een

gevoel van eenheid en verbondenheid mogelijk wordt.

Vergeet niet, dat de stammen, die Mozes leidt, vele verschillende vormen van godsverering kennen, waaronder maan, vuur en zonne-aanbidding. Het voordeel van Genesis, inclusief Adam, is wel, dat een ieder van hen zichzelf daarin zodanig kan terugvinden, dat de gehele godsdienst, de ritens enz. voor allen aanvaardbaar worden.

Het is overigens opvallend, dat het Mozes is, die deze boeken doet samenstellen door de Leviëten. Aan de hand van de overleveringen, wordt dan gesteld. Maar welke overleveringen? Hoe komt het dan, dat wij overal elementen aantreffen, die behoren tot de egyptische geheimleer, al zijn namen e.d. weggelaten of gewijzigd? Maar ja, Mozes was opgevoed als een egyptische prins, wat betekent, dat hij als lid van de koninklijke familie op zijn minst de lagere priesterwijdingen gekregen heeft en zeer waarschijnlijk ook hogere inwijdingen heeft doorgemaakt. Hij kende die geheimleer dus. En die leringen zijn in de penta-teuch verwerkt.

Moet ik dan nog zeggen: Dit is Gods woord en letterlijk waar? Wanneer men het geloven wil, zal ik daartegen zeker niet vechten. Ik wijs er wel op, dat in het scheppingsverhaal symbolen van verschillende volkeren op kundige wijze zijn saamgevat. U kunt dan verder gaan met de strijd over de vraag, of er een evolutie is geweest, dan wel dat God de mens meteen, zoals in de bijbel staat, geschapen heeft.

Want heel wat mensen vinden dit kennelijk heel erg belangrijk. Je krijgt de indruk, dat het voor hen belangrijker is te bewijzen, dat God de mens op een bepaalde wijze geschapen heeft, dan zich af te vragen, hoe een mens in het heden op een menswaardige wijze zal kunnen leven en werken.

Overigens: de evolutieleer is niet geheel juist, omdat wij niet in de eerste plaats te maken hebben met een geleidelijke ontwikkeling, maar met reeksen van sprongsgewijze mutaties. Het optreden van homo sapiens naast andere menssoorten komt b.v. nogal plotseling tot stand. Opeens zien wij, dat er binnen 100 jaren een eerste stam schijnt te vormen, die zich dan later mogelijk verbreidt, tenzij wij aannemen, dat in korte tijd ook elders dergelijke stammen als uit het niet kunnen ontstaan.

Men kan mogelijk stellen, dat Adam de stamvader van 't genus homo sapiens geweest moet zijn. Ik weet dit niet zeker. Wel weet ik zeker, dat op een gegeven ogenblik en betrekkelijk plotseling een andere vorm van mensachtige wezens ontstaat, een mutatie.

Stel je, dat Adam daar deel van uitmaakt en tot de eersten behoort, dan is ook het vertrek van Kaïn naar een ander volk opeens logisch: Hij sluit zich bij een primitievere stam aan. Zelfs de Lilith verhalen, die tot de overlevering, maar niet tot de bijbel zelf behoren, zijn dan opeens meer aanvaardbaar: zij zou dan een vrouw van 'n primitievere mensvorm geweest kunnen zijn.

Kortom: zelfs wanneer je aanneemt, dat de bijbel in alles en geheel gelijk heeft, blijven er nog al wat vragen openstaan. Voor mij is de best sluitende uitleg voorlopig de meest juiste, tot anders bewezen kan worden.

Adam als held beschouwen, gaat mij echter toch wat te ver.

x Uw argumenten maken Mozes verantwoordelijk voor de inhoud van een deel van de bijbel?

- Let op het volgende: Mozes is de leider van het volk. Zowel de "openbaring" van de geboden als het opstellen van de pentateuch vinden plaats na de "dans om het gouden kalf", wat wijst op een poging van een groot deel van hen, die slaven geweest zijn in Egypte, door aanroeping van de egyptische goden - Apis - aan hun eigen ellende als uitgeworpen zwervers te ontkomen. Zowel de verhalen als de geboden komen een leider dus wel zeer van pas, daar het hierdoor mogelijk is het volk weer in de hand te krijgen en de tocht naar het beloofde land voort te zetten.

Indien u wilt aannemen, dat het God zelf was, die dit alles tot stand bracht, zo hebt u recht op uw visie. De mijne is mogelijk meer eenvoudig en even passend. Daarom meen ik ook het recht te hebben een eigen mening te vormen en uit te spreken.

x Het is dus eigenlijk meer een soort houvast geweest?
- Ongewiffeld. Maar is niet elk soort godsdienst in feite een soort houvast? Dat men daaruit exclusieve rechten probeert te distilleren voor eigen visie, blijkt in vele gevallen zelfs met de eigen leer niet te stroken. Zo stellen de katholieken b.v. : om in de hemel te komen, is de doop noodzakelijk. Maar elders stellen zij: er is het sacrament, de doop van het bloed en zelfs een doop des geestes, die niets anders is dan een in alle gedragingen christen zijn, zelfs wanneer men de leer niet kent, niet aanvaardt. M.a.w.: het gedrag is belangrijker dan het aanvaarden van het geloof. Maar dat wordt de gelovige er niet bij verteld.

Persoonlijk vind ik het krankzinnig, dat volkeren altijd weer "in de naam van God" bestuurd moeten worden. Dat is dan kennelijk ook een houvast, waardoor men alle wetten aanvaardbaar maakt door te stellen, dat men dezen aan die God - of het heilige ideaal - ontleent. Waarbij het ook opvallend is, dat die door God gewilde wetten dan altijd in overeenstemming zijn met hetgeen een bepaalde instantie nodig vindt, of een bepaalde kaste voor zich begeerlijk vindt.

Maar ik moet eindigen. Mag ik stellen, dat wij ons in het tweede gedeelte in feite niet met het onderwerp zelf hebben bezig gehouden? En mag ik verder het volgende stellen: in heldenverhalen zowel als religie zoeken de mensen maatstaven te vinden, waaraan zij zich vast willen klampen. Want zonder dit kun je anderen niet meer veroordelen, maar alleen jezelf beoordelen en juist dit probeert men steeds te vermijden.

Het is dus eenvoudiger algemene maatstaven en waarden te hanteren, die je de mogelijkheid en zelfs schijnbaar het recht geven anderen je inzichten op te leggen en over hen te oordelen. De heldensage werkt in deze richting, de godsdienst eist voor zich dit recht op. Toch zou het voor de mens beter zijn eerst aan eigen tekortkomingen te werken.

Laat anderen vrij om zichzelf te zijn, wees jezelf en verdedig je tegen alles en allen, die proberen je dit recht te ontnemen. Dat zou mijn konklusie zijn.

Goedennavond.

(sterk bekort)

d.d. .7 oktober 1977

-0-0-0-0-0-